

ISBN 978-99938-47-78-6

ПОСЕБНА ИЗДАЊА
НАУЧНИ СКУПОВИ

10
ТОМ 2

ISBN 978-99938-47-78-6

9 789993 847786

10

НАУКА И ЕВРОИНТЕГРАЦИЈЕ

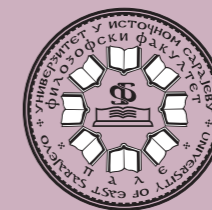

УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ПАЛЕ

ПОСЕБНА ИЗДАЊА
НАУЧНИ СКУПОВИ

НАУКА И ЕВРОИНТЕГРАЦИЈЕ

10
ТОМ 2

Пале, 2016

Издавач:
Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву
<http://www.ffuis.edu.ba>

За издавача:
Др Драга Мاستиловић

Редакција:
Др 魏琰军 (Wei Xianjun), Политехнички Универзитет Хенана, НР Кина
Др 岳友熙 (Yue Youxi), Технолошки Универзитет Шандонга, НР Кина
Др Бас Артс, Универзитетски колеџ Лондон, Велика Британија
Др Сања Бошковић Данојлић, Универзитет Поатје, Француска
Др Владимир Владичић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Бранислав Драшковић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Александар Јокић, Државни универзитет Портланд, Орегон, САД
Др Вјачеслас Јурко, Универзитет Саратов, Русија
Др Саша Кнежевић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Бисерка Кошарац, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Мишо Кулић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Светлана Кургеш, Универзитет Мадера, Португалија
Др Клавдија Кутнар, Универзитет Приморска Копар, Словенија
Др Стилианос Ламбакис, Институт за историјска истраживања у Атини, Грчка
Др Марија Летић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Џорџ Мано, Тенри Универзитет, Јапан
Др Јелена Марковић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Драга Мاستиловић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Драган Марушич, Универзитет Приморска Копар, Словенија
Др Светлана Стеванович, Универзитет Кемерово, Русија
Др Златко Павловић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Мирко Радић, Универзитет Галве, Шведска
Др Ана Филимонова, Историјски институт РАН Москва, Русија
Др Арно Франсоа, Универзитет Поатје, Француска

За главног уредника:
Др Драга Мастиловић

Одговорни уредник:
Др Марија Летић

Лектура и коректура:
Проф. Александра Савић

Припрема за штампу:
„Comesgrafika“ д.о.о. Бања Лука

Штампа:
„Comesgrafika“ д.о.о. Бања Лука

Тираж:
300 примјерака

Пале, 2016.

ISBN 978-99938-47-78-6

COBISS.RS-ID 5843480

Зборник је штампан уз финансијску подршку
Министарства науке и технологије Владе Републике Српске.

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале

Посебна издања
НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига 10
том 2

НАУКА И ЕВРОИНТЕГРАЦИЈЕ

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА
(Пале, 22 - 24. мај 2015.)

Пале, 2016

НАУЧНИ СКУП

НАУКА И ЕВРОИНТЕГРАЦИЈЕ

Књига 10
том 2

Издавач:

Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву

За издавача:

Др Драга Мاستиловић

За главног уредника:

Др Драга Мастиловић

Одговорни уредник:

Др Марија Летић

Технички уредник и компјутерски слог:

Александар Спасојевић

Лектура и коректура:

Проф. Александра Савић

Штампа:

„Comesgrafika“ д.о.о. Бања Лука

Тираж:

300 примјерака

Пале, 2016

COBISS.RS-ID 5843480

Радове у овој књизи су рецензирани:

Др Жељка Бабић	Др Сања Мацура
Др Миланка Бабић	Др Видан Николић
Др Снежана Билбија	Др Милка Николић
Др Савка Благојевић	Др Предраг Новаков
Др Драга Бојовић	Др Зорана Опачић
Др Бранка Брчало	Др Јеленка Пандуревић
Др Жељко Вучковић	Др Душко Певуља
Др Ђорђе Деспић	Др Ранко Поповић
Др Наташа Драгин	Др Биљана Радић Бојанић,
Др Ружица Зељко Зубац	Др Тиодор Росић
Др Милена Ивановић Ковачевић	Др Владислава Ружић
Др Ана Јовановић	Др Раде Симовић
Др Владимир Јовановић	Др Рада Станаревић
Др Иван Јовановић	Др Селена Станковић
Др Јелена Јовановић Симић	Др Страхиња Степанов
Др Саша Кнежевић	Др Јелица Стојановић
Др Војо Ковачевић	Др Радославка Сударушић
Др Милош Ковачевић	Др Свјетлана Томин
Др Сања Куљанин	Др Лидија Томић
Др Бојана Ласица	Др Ненад Томовић
Др Марија Летић	Др Борјанка Трајковић
Др Горан Максимовић	Др Виолета Џонић
Др Јелена Марковић	Др Саша Шмуља
Др Милена Маројевић	

ЕКСПЛИЦИТНА КАТЕГОРИЗАЦИЈА У ЗАКОНОДАВНО-ПРАВНОМ СТИЛУ У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ НА ПРИМЕРУ ДИРЕКТИВА ЕУ

I. Увод

Језик закона је на својеврсан начин „заробљен“ између прецизности и општости, како би одредбе закона могле да се спроводе на што транспарентнији начин у што већем броју ситуација – предвиђених и непредвиђених. У том смислу акта које доноси ЕУ налазе се пред још већим изазовом. Наиме, наведени прописи имају за циљ да се примењују у различитим земљама са различитим правним системима, стога је очекивано да се у текстовима ових аката налазе бројна језичка средства која омогућавају манипулацију информацијама и обезличавање. Једно од средстава обезличавања које се често наводи као једна од основних одлика овог стила јесте номинализација и са њом повезана појава декомпоновања. Душка Кликовац (2008) декомпоновање именица назива и експлицитном категоризацијом – екстракцијом општег својства који декомпонована именица денотира.

У овом раду предмет истраживања су примери експлицитне категоризације у тексту законодавних аката на енглеском језику и њихов превод на српски језик. Полазимо од претпоставке да примери експлицитне категоризације представљају важну комуникативну индикацију коју треба пренети у преведеном тексту (Гат 1989). С друге стране, с обзиром на сличности административног функционалног стила у енглеском и српском језику када је експлицитна категоризација у питању и са њом повезане појаве номинализације и декомпоновања, очекујемо да ће се наведене комуникативне индикације верно преносити у преведеном тексту.

За потребе наше анализе за корпус узете су директиве ЕУ у оквиру пројекта *Развој прописа о заштити животне средине у СРЈ* (2002). За пробне примере експлицитне категоризације узети су примери израза који садрже именице *activity* (*активност*) и *measure* (*мера*) и њихови преводи на српски језик. Анализа указује на доследност превода наведених конструкција, са мањим варијацијама глаголских именица у оквиру израза који садрже речи

* manojlovic.nina@gmail.com

активност и мера. Поред испитивања доследности превода наведених конструкција, циљ рада је и да се испитају прагматички разлози за употребу наведених израза, као појмова категоризације вишег реда који замењују читав низ потенцијалних радњи.

2. О језику права у енглеском и српском језику

У овом делу рада укратко ћемо представити особености језика права када је у питању језичка појава која је предмет наше анализе. Овај стил одликују стандардизација и унификација, дуже и компликованије реченице, сиромашна лексика, непотребно гомилање речи, декомпоноване конструкције, слабо присуство глагола¹, деперсонализовани облици, заступљеност садашњег времена, кондензоване синтагме итд. Тежња ка безличности и општости у изражавању довела је и до прекомерне номинализације (Радовановић 2004: 177). С друге стране, када је енглески језик у питању, Гудрич (1984: 223) примећује да у правним актима синтакса генерализације брише контекст и идентитет агенса у процесима који се описују. Често се наводи да су за недовољну јасност одговорне синтагме састављене из мноштва зависних чланова (Луковић 1994; Јелић 1986). Тошовић (2002: 370) посебно упозорава на нагомилавање облика генитива у оквиру именичких синтагми и предлошко-падежних конструкција, што, према његовом мишљењу, доприноси неразумљивости текста правних аката. Гудрич (1984) примећује да је правни вокабулар, као речник наизглед прецизних израза, уско повезан са синтаксом генерализације – пасивом, номинализацијом, тематизацијом – чија је сврха успостављање дистанце, безличности и могућности брзих генерализација. Видик (1998) се оштро противи злоупотреби номинализације у језику права и саветује да се у текстовима правне садржине бирају једноставније речи где год је то могуће.

Синтагме правног језика у англосаксонским земљама формиране су највише под утицајем француског језика (редослед *именица + придев* који је типичан за француски, али не и за енглески језик, као у речима *attorneygeneral*, *conditionprecedent* или *notarypublic*) (Гирзма 2010: 14), док се језик правних докумената у српском језику развијао под утицајем немачког језика који је номиналног карактера.

Дакле, није само законодавно-правни стил српског језика критикован због непотребног гомилања речи, пасивизације и обезличавања; у англосаксонским земљама се непрестано указује на потребу за поједностављивањем језика у оквиру правничке професије (Табораши 2006: 35–36). Гирзма (2005: 27) пише да је синтакса језика у правним актима сложена, те треба уложити већи напор како бисмо разумели оно што

¹ Тошовић наводи да има двоструко мање глагола него именица (Тошовић 2002: 363)

је написано. Тирзма (2010) указује на чињеницу да је језик права тешко разумљив широј јавности.

Циљ овог рада није контрастивна анализа наведених конструкција у српском и енглеском језику, већ да се испита како превођење ових комуникативних индикација утиче на омогућавање приступа аналитичким и контекстуалним импликацијама које носи оригинал.

3. Релеванција и превођење

Када говоримо о вези између превођења и релеванције рад који представља најважнију почетну тачку свакако представља приступ који је развио Ернст-Август Гат (1989). У својој дисертацији на ову тему он заступа став да се већина превода може посматрати као врста интерпретативне употребе језика и предлаже алтернативни, дедуктивни приступ превођењу. Једна од најважнијих претпоставки његове тезе јесте та да је превод пример нормалне комуникације између људи. У случају превода, онај ко саопштава поруку (*the communicator*) јесте првобитни извор одакле следи да се говорник изворног језика обраћа примаоцима поруке циљног језика. Превод је, дакле, случај демонстративно-инференцијалне комуникације (*ostensive-inferential communication*) – онај ко саопштава поруку, говорник, жели да измени когнитивну средину циљне публике. Наиме, како Спербер и Вилсон (1995) објашњавају, постоје два основна начина како се искази могу користити – дескриптивно, као опис одређеног стања ствари, и интерпретативно, на основу своје сличности са неком другом репрезентацијом. Како је превод такође текст који се темељи на сличности са оригиналом, Гат сматра да је превод врста интерпретативне употребе језика, с том разликом што оригинал и превод на различитим језицима. Овде је важно приметити, како Гат даље образлаже, да је интерпретативна сличност ствар степена. Дакле, искази могу бити интерпретативно слични у мањој или већој мери, у зависности од броја аналитичких и контекстуалних импликација које деле.

Гат закључује да важност очувања особина оригинала не лежи у њиховој сопственој вредности, већ у утицају на тумачење стимуланса, то јест у показатељима за тумачење које пружају. Гат их назива комуникативним индикацијама (*communicative clues*). Једна од занимљивих особина језика као појаве јесте да, иако се језици међусобно разликују у конкретним својствима, могу бити слични у погледу комуникативних путоказа које могу да пруже. Ово отвара могућност да се превод дефинише у смислу комуникативних индикација заједничких за оригинал и превод.

У оквиру демонстративне комуникације постоји каузална веза између стимуланса, контекста и интерпретације коју успоставља принцип релеванције. Гат сматра да увиђање ове каузалне везе отвара могућност

експлицитног објашњења превођења, које укључује идеју директног превода у оквир интерпретативне употребе језика. Решење које Гат предлаже је следеће (1989: 254):

A receptor language utterance is a direct translation of a source language utterance if and only if it purports to interpretively resemble the original completely in the cognitive environment envisaged for the original.

Исказ језика примаоца јесте директан превод исказа језика оригинала ако и само ако имплицира потпуну интерпретативну сличност са оригиналом у когнитивном окружењу предвиђеном оригиналом.

Као прво, оваква дефиниција одређује превод независно од потенцијалних контекста прималаца, већ у односу на контекст намераван од стране првобитног комуникатора. Ово следи из чињенице да два стимуланса могу да деле аналитичке и контекстуалне импликације ако и само ако се обрађују у истом контексту. Са тачке гледишта примаоца текста, ово значи да могу да очекују аутентичну интерпретацију превода само у односу на првобитни контекст, то јест ако желе да дођу до првобитно намераване интерпретације терет је на њима да се упознају са когнитивним окружењем оригинала. Са тачке гледишта преводиоца ово значи да она не треба да адаптира преведени текст како би се избегли неспоразуми и погрешне интерпретације услед разлике између два контекста, јер може да ради у складу са претпоставком да ће превод бити интерпретиран у складу са оригиналним контекстом. Дакле, претпоставка потпуне интерпретативне сличности искључује експлицирање имплицитних информација, сумирање и друге измене експлицитног садржаја.

Међутим, директан превод не ставља ограничења само на експлицитан садржај. Наиме, како би постигао потпуну интерпретативну сличност са оригиналом, превод не само да мора да има исте аналитичке и контекстуалне импликације као оригинал, већ и све особине потребне како би ове импликације биле очигледне. Дакле, комуникативне индикације о којима смо говорили не само да не зависе од контекста језика примаоца, већ заправо зависе управо од првобитног (оригиналног) контекста (Гат 1989: 274).

Оно што је важно за нашу анализу јесте да у оквиру демонстративно-инференцијалног приступа комуникацији референтни оквир покрива и начин изражавања, претпостављајући да је употребљени стимуланс најекономичнији за намеравану интерпретацију. На пример, како Гат наводи, употреба необичних или чак неграматичких синтаксичких структура може учинити стимуланс језика примаоца тежим за процесирање, само ако ове импликације нису надјачане повећањем релеванције у односу на намеравану интерпретацију. У том случају се смањује оптимална релеванција стимуланса.

У оквирима које је Гат предложио, а који су кратко изложени у овом одељку, сматрамо да је номинализација, односно експлицитна категоризација

једна од битних комуникативних индикација – као синтаксичка одлика стила, али и као средство обезличавања – те је један од циљева рада да се испита доследност превођења оваквих конструкција са енглеског на српски језик.

4. Анализа

Као што смо рекли, наше интересовање за експлицитну категоризацију и номинализацију уопште, проистиче из чињенице да номинализацију посматрамо као комуникативну индикацију, као прво јер представља стилистичко обележје посматраног стила. Као друго, номинализација је често неопходно средство за преношење свих импликација оригинала. Наиме, како се номинализацијом може избећи именовање вршиоца радње, али и објекта, омогућава се очување семантичких импликација. Експлицитна категоризација омогућава да се употребом именице категоризације вишег реда покрије више потенцијалних *a posteriori* ситуација. На пример, именицом *активности* може се заменити читав низ различитих радњи које се не морају понаособ навести:

(1) Whereas the Fifth Environmental Action Programme, the broad outline of which was approved by the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, in the resolution of 1 February 1993 on a Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development⁴, accords priority to integrated pollution control as an important part of the move towards a more sustainable balance between **human activity** and socio-economic development, on the one hand, and the resources and regenerative capacity of nature, on the other;

(1a) pošto se Petim akcionim programom zaštite životne sredine – čiji su opšti okvir odobrili Savet i predstavnici vlada država članica okupljeni na sednici Saveta, Rezolucijom od 1. februara 1993. godine o programu politike i akcije koji se odnosi na životnu sredinu i održivi razvoj – daje prioritet integrisanoj kontroli zagađenja shvaćenoj kao značajan deo težnje ka ostvarenju veće održive ravnoteže između **čovekovih aktivnosti** i društveno-ekonomskog razvoja, s jedne strane, i resursa i sposobnosti obnavljanja prirode, s druge strane;

Наведене активности разнолике су по својој природи и покривају читав спектар појмова нижег реда: индустријске активности, производне активности, свакодневне активности (у смислу загађења које долази од стране човека) и сл. Дакле, овде се пибегава експлицитној категоризацији како би се избегло прецизно навођење појмова нижег реда и оставило места тумачењу подразумеваног опсега употребљеног израза, али како би се постигла економичност у изражавању, јер није потребно наводити све појмове нижег реда који су таквим изразом обухваћени.

Оно што је интересно у вези са нашим корпусом јесте то да, као новији текст из области права, показује савремене тенденције у административном стилу – избегавање прекомерне номинализације и пасивизације. Разлог овоме јесте покрет за поједностављивање језика правних аката (Plain English Movement), који је у Аустралији дао одличне резултате (где је још пре 20 година започета језичка реконструкција правног језика и број спорова на основу различитих тумачења је драстично смањен), а промене се дешавају у свим земљама енглеског говорног подручја. Тако и у преводу на српски језик видимо значајне помаке у процесу „упрошћавања“ правног језика. Такође, анализа показује доследност у преводу наведених израза, осим што је у једном примеру израз *measure* преведен као *пропис* и један пример где је *activity* преведено са *делатност*².

Доследност у превођењу оваквих конструкција указује на доследност у преношењу комуникативних индикација са енглеског на српски језик. Како Гат наводи, комуникативне индикације повезане су са стилистичким и текстуалним особеностима изворног рукописа и помажу читаоцу да исказе тумачи на начин на који је говорник намеравао да буду тумачени. С тим у вези, важно је приметити да синтаксичка организација реченице може директно да утиче на начин на који се она тумачи и интерпратира (Спербер и Вилсон 1995: 204). Управо у овој чињеници, као што је већ наведено у овом раду, лежи један од разлога што номинализоване изразе сматрамо комуникативним индикацијама. Што се тиче номинализације, свакако је једна од најпроминентнијих одлика овог стила (заједно са пасивизацијом), те се може сматрати стилистичком одликом, стога и комуникативном индикацијом. Осим тога, употребом номинализације постиже се имперсоналност и ауторитативност, што целом тексту даје ноту наредбодавног текста. Исту ноту, дакле, треба пренети и у преведеном тексту.

С друге стране, покушаћемо да испитамо на који начин овакви изрази утичу на релеванцију, али и на развијање експликатура. То ће нам указати на другу страну важности наведених конструкција у смислу комуникативних индикација и њиховог преношења у текст на српском језику.

У оквиру посматраног корпуса има јако мало примера где је декомпонован израз уклопљен са појмом категоризације вишег реда који испитујемо:

(2) The necessary measures are taken upon definitive **cessation of activities** to avoid any pollution risk and return the site of operation to a satisfactory state.

(2a) после коначног **prestanka aktivnosti** preduzmu mere potrebne za izbegavanja svakog rizika zagađenja i za vraćanja lokacije postrojenja u zadovoljavajuće stanje.

² Именица *делатност* често се користи у оквиру експлицитне категоризације, те очекујемо да ће, када се прошири анализа на остатак корпуса, ова именица бити више заступљена

(3) Data or summaries of data derived from the **monitoring of activities** affecting, or likely to affect, the environment;

(3a) podatke ili kratke rezimee podataka koji se dobijaju na osnovu **praćenja aktivnosti** koje utiču ili mogu uticati na životnu sredinu

Постоји и одређен број примера где је у преводу на српском задржана тенденција ка номинализацији које у оригиналу на енглеском језику нема:

(4) As soon as the measures provided for in Article 4, 5 or 12 **have been taken in respect** of an installation, the exception provided for in Article 6 (3) of Directive 76/464/EEC shall no longer apply to installations covered by this Directive.

(4a) Odmah posle **donešenja mera** propisanih odredbama ч. 1. 4, 5. ili 12 u vezi sa postrojenjem, izuzetak predviđen članom 6 (3) Direktive 76/464/EEZ, neće se više primenjivati na postrojenja na koja se odnosi ova Direktiva.

С тим да се мора уочити да је, ипак, деперсонализација присутна и у оригиналу, с тим да је употребљено друго синтаксичко средство – пасив. Међутим, као што смо навели, циљ овог рада није синтаксичка анализа, већ приступ из позиције прагматике. Покушаћемо да покажемо да, и када не постоји номинализација, појмови категоризације вишег реда на исти начин утичу на инференцијалне процесе укључене у тумачење текста.

Када говоримо о оптималној релеванцији, треба приметити да, под претпоставком да је дати текст правне садржине релевантан свакоме ко га чита – дакле у смислу да је вредан напора обраде јер се очекују позитивни когнитивни ефекти у складу са контекстом у ком се читалац/прималац налази, као и да је најрелевантнији стимуланс у складу са способностима и могућностима примаоца – наведене изразе потребно је испитати у смислу когнитивног напора и позитивних когнитивних ефеката. Као што смо навели у уводном делу, релеванција инпута сразмерна је позитивном когнитивном ефекту и обрнуто сразмерна когнитивном напору. Ово се односи на релеванцију за појединца, а у нашем случају имамо посла са релеванцијом за групу, која је још теже мерљива, ако је то уопште могуће.

У овом раду заступамо мишљење да номинализовани изрази ретко захтевају додатни напор за обраду исказа (наравно, осим када је реч о синтаксички комплекснијим примерима који подразумевају гомилање именица³, који нису нађени у оквиру нашег корпуса), а, с друге стране, у смислу

³ Манојловић (2013: 243) наводи примере оваквих синтагми ексцерпираних из Статута Универзитета у Крагујевцу – „Неки примери заиста илуструју да разумевање исказа понекад може бити отежано, посебно када се споје апстрактне именице карактеристичне за процес експлицитне категоризације и висок проценат номинализованих исказа: *праћење реализације извршења* (шта је *реализација извршења*?) *студијских програма и центрима Универзитета*; *организовање и руковођење радом на примени стратегије научноистраживачког развоја*, *праћење стања и предузимање активности* (каквих активности?) *на побољшању*

језичке економије штеде драгоцен простор. Осим тога, номинализовани али и ненормализовани који садрже појмове категоризације вишег реда (или чак фази изразе) преносе ширу поруку, то јест постиже се већи когнитивни ефекат, што ћемо показати кроз процес развијања експликатуре:

(5) **Measures** (including administrative **measures**), such as policies, legislation, plans, programmes, environmental agreements, reports on the implementation of environmental legislation, and **activities** affecting or likely to affect directly or indirectly the elements and factors referred to in (a) and (b), as well as **measures or activities** designed to protect those elements;

(5a) **mere** (uključujući administrativne **mere**) kao što su politika, zakonodavstvo, planovi, programi, sporazumi o pitanjima vezanim za životnu sredinu, izveštaji o sprovođenju propisa u oblasti životne sredine i **aktivnosti** koje utiču, ili mogu uticati, direktno ili indirektno, na elemente i faktore navedene u tačkama (a) i (b), kao i **mere ili aktivnosti** koje su namenjene zaštiti tih elemenata;

При развијању експликатуре, када говоримо о изразима које испитујемо у овом раду, прагматичка инференција прво подразумева процес раздвозначавања. Наиме, прво се појам *мера*, који може да значи и нумерчки израз мерења (и у српском и у енглеском језику), односно *активност*, која може да значи хемијску активност елемента, активно стање, живахан покрет, и сл. раздвозначавају. Након тога, на основу контекста, сужава се значење наведених израза. На пример, приступа се концептуалној адреси МЕРА и, с обзиром да је у питању правни контекст, бира се појам МЕРА* који означава меру у правном смислу, за разлику од, рецимо, мера које предузима родитељ у васпитању деце или професор у дисциплиновању ученика, или доктор при лечењу пацијената, итд. Наведени концепт МЕРА*, као део експликатуре, покрива читав спектар подређених појмова, а према дефиницији правног речника (<http://dictionary.law.com/>) : *act, bill, caveat, declaration, decree, edict, enactment, law, legislation, legislative enactment, legislative mandate, legislative proclamation, mandate, piece of legislation, prescript, prescription, proposal, prooosed act, proposition, regulation, rubric, rule, ruling, statute*. На овај начин, законописац је оставио простора за ширу примену одредбе која садржи наведени израз, управо из разлога *a posteriori* контекста као што смо говорили, без непотребног оптерећивања језика.

На сличан начин се долази и до концепта АКТИВНОСТ*, ко дела експликатуре, а који, на основу контекстуалног сужавања, стоји наместо следећег низа појмова: *assignment, campaign, cause, drive, endeavor, enterprise, function, interest, operation, pursuit, undertaking, venture, work*. У највећем броју случајева, када говоримо о стварању текста неког закона, немогуће је

опремљености факултета у саставу Универзитета опремом; омогућавање стварања услова (зар није омогућавање исто што и стварање услова?) за стимулсање младих истраживача у циљу стицања научног назива доктора наука (члан 91.) итд.“

предвидети све контексте и ситуације на које ће дати закон моћи и морати да се примењује. Тако се и разликују правни системи, рецимо, англосаксонских земаља и код нас, у смислу преседана на основу којих се изричу пресуде све док се не догоди ситуација (нови преседан) на основу ког ће се убудуће судити. У нашем правном систему сличну функцију врше правна норма и правни стандард, тако да, када је правни језик у питању, одређени појмови нису толико неодређени или фази, као у свакодневном језику. То се може видети из наших примера. Наиме, у највећем броју појављивања израза *activity* тачно је одређено које су активности у питању:

(6) Whereas the necessary steps must be taken by the Member States in order to ensure that the operator of the **industrial activities** referred to in Annex I is complying with the general principles of certain basic obligations; whereas for that purpose it would suffice for the competent authorities to take those general principles into account when laying down the authorization conditions;

(6a) пошто државе чланице морају предузети **mere** потребне за обезбеђење да operater у **industријским активностима** navedenim u Aneksu I поступа по општим принципима који се односе на одређене обавезе, и пошто је у ту сврху довољно да надлежни органи узму у обзир те опште принципе приликом утврђивања услова за добивање дозволе;

Осим тога што је тумачење израза *активност* и *мера* сужено на основу чињенице да су употребљени у правном контексту, неретко се дешава да су ти појмови даље сужени – у неком другом делу документа (као што је код нас случај) или неком другом акту, нормом или стандардом⁴.

Како смо показали да се употребом наведених израза задовољавају потребе стила и ситуације (јер говоримо о правним актима), а у смислу прагматике често постижу већи позитивни когнитивни ефекти, остаје нам да испитамо да ли и у којој мери употреба експлицитне категоризације утиче на когнитивни напор при обради језичких јединица. Когнитивни напор зависи од: учесталости употребе (а када говоримо о правном језику, наведени изрази су високофреквентни), лингвистичке и логичке комплексности, приступачности контекстуалне информације и сл. Свакако је немогуће са сигурношћу утврдити колики је когнитивни напор при обради одређених језичких јединица, а утолико теже када говоримо о релеванцији за групу јер ће когнитивни напор зависити од појединца као крајњег примаоца текста. Међутим, можемо се позабавити синтаксичком сложености, као елементом који је највише критикован од стране оних који су се бавили изучавањем административног стила.

У оквиру нашег корпуса нисмо наишли на примере који би поткрепили став да номинализација или експлицитна категоризација отежавају

⁴ На исти начин термини *безбедна брзина* (*safespeed*) и *безбедна удаљеност* (*safedistance*) зависе од услова на путу, али о томе ће бити више речи у оквиру поглавља о фази изразима и другим терминолошким питањима.

разумевање текста. Ово никако не значи да не постоје номинализовани изрази у оквиру текста правних аката који својом синтаксичком комплексношћу оптерећују текст и захтевају додатни когнитивни напор при обради. Овај рад је само покушај да се експлицитној категоризацији приступи из другог угла. Узмимо следећи пример као илустрацију:

(7) The information to be made available and disseminated shall be updated as appropriate and shall include at least:

[...] e) Data or summaries of data derived from the **monitoring of activities** affecting, or likely to affect, the environment;

(7a) Информације које треба učiniti доступним и širitи морају се ažurirati и обухватиће најмање следеће:

[...] e) podatke или кратке rezimee podataka који се добијају на основу **praćenja aktivnosti** које utiču или могу uticati на životnu sredinu:

Наведени пример илуструје неке од синтаксичких и лексичких особености правног регистра – пасив, модални глагол *shall*, фазни изрази (где можемо приметити да је *appropriate* испуштено у преводу), номинализација и експлицитна категоризација. Дакле, није наведено ко треба да учини информације доступним и коме, ко врши праћење и које су то активности које утичу или могу утицати на животну средину. У правним текстовима агенс је углавном или јасан из контекста, односно ко-текста, или зависи од конкретне примене датог акта – на пример, у зависности од институције, ситуације и земље (када говоримо о ЕУ директивама), може се утврдити надлежни орган који прати наведене активности. У зависности од конкретне ситуације ова празна места у експликатури биће попуњена адекватним концептима – ДРЖАВЕ ЧЛАНИЦЕ*, НАДЛЕЖНА ИНСТИТУЦИЈА*, НАДЛЕЖНИ ОРГАН* и сл.

Али, да се вратимо на пример експлицитне категоризације. Наиме, не постоје индикације да употребљена девербативна именица *praћење*, односно *monitoring* у енглеском, уз појам категоризације вишег реда – *активност* – изискује додатан напор при обради⁵. Наиме, након раздвоначавања и контекстуалног сужавања, процесом слободног обогаћења добијамо следећи део експликатуре: [након што је АКТИВНОСТИ* испратио орган или лице коме је тај задатак додељен].

⁵ Међутим, тачно је да постоје случајеви прекомерне номинализације у квиру правних текстова који свакако негативно утичу на релеванцију тиме што повећавају когнитивни напор. У том смислу је потребно урадити опширније истраживање у оквиру овог регистра а у вези са прагматичким аспектом његових језичких особености.

5. Закључак

Циљ овог рада није било навођење и класификација номинализованих израза, нити примера експлицитне категоризације. У том смислу правни језик је, и у српском и у енглеском језику, у великој мери обрађен. Овде смо покушали да, из позиције прагматике, покажемо сврху и ефекат оваквих израза на комуникацију. Поред тога, циљ је био да испитамо да ли се овакве конструкције као комуникативне индикације доследно преносе у преводу на српски језик.

Како је уочена тенденција ка смањењу номинализације у оквиру аката новијег датума (додуше, видели смо да је ова тенденција израженија у оригиналу на енглеском језику), предмет наше анализе били су и примери који не показују висок степен номинализације, али садрже експлицитну категоризацију. Може се закључити да наведени изрази доприносе повећању релеванције у смислу већих позитивних когнитивних ефеката јер покривају шири спектар појмова нижег реда (што јесте потребно с обзиром на *aposteriori* контексте и примаоце текста), чак и када се примене прагматички процеси раздвозначавања и контекстуалног сужавања. Такође, у оквиру наше анализе, не увиђа се да наведени изрази повећавају когнитивни напор при обради текста. Осим тога, важно су средство језичке економије и, као и друге синтаксичке особености регистра, омогућавају непотребно понављање агенса или других информација које су или јасне из текста и ко-текста или зависе од конкретне стварне ситуације. Међутим, тачно је да постоје случајеви прекомерне номинализације у квиру правних текстова који свакако негативно утичу на релеванцију тиме што повећавају когнитивни напор. У том смислу је потребно урадити опширније истраживање у оквиру овог регистра а у вези са прагматичким аспектом његових језичких особености.

С друге стране, као што смо очекивали, због компатибилности два језика и сличности особина правног регистра у оба језика, преношење комуникативних индикација у смислу номинализације и експлицитне категоризације је на високом нивоу. У том смислу, може се очекивати да примаоци преведеног текста буду у могућности да дођу до свих аналитичких и контекстуалних импликација као и примаоци оригиналног текста, што, свакако, у великој мери зависи од когнитивног окружења примаоца текста, о чему је било речи. Сматрамо да је потребно урадити истраживање већег обима како би се прецизније испитало преношење комуникативних индикација при превођењу правних текстова на српски језик, а које би, поред номинализације и експлицитне категоризације, укључило и друге особености овог стила, као што је пасивизација, терминолошка питања и сл.

Литература:

- Видик 1998: R. C. Wydick, *Plain English for lawyers*. Carolina Academic Pr.
- Гат 1989: E. A. Gutt, *Translation and relevance* (Doctoral dissertation, University of London).
- Гудрич 1984: Goodrich P. *Legal Discourse: Studies in Linguistics, Rhetoric, and Legal Analysis*. <file:///D:/Downloads/350032%20(2).pdf> 20.7.2015.
- Јелић 1986: З. И. Јелић, *Основи нормативне технике – увод у савремену науку о методама стварања и разумевања права*, Београд: Економика.
- Кликовац 2008: D. Klikovac, *Jezik i moć*, Београд: Библиотека XX век.
- Луковић 1994: М. Лаковић, *Развој српскога правног стила – прилог историји језика и права у Србији*, Београд: Службени гласник.
- Манојловић 2013: Н. Манојловић, „Беспредлошке и предлошко-падежне именичке синтагме у законодавно-правном функционалном стилу на примеру Статута Универзитета у Крагујевцу“, у: М. Ковачевић (ред.) *Радови Филозофског факултета*, 15/1, Српско Сарајево : Филозофски факултет, 235–247.
- Радовановић 2004: М. Radovanović, *Planiranje jezika i drugi spisi*, Sremski Karlovci/ Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Спербер и Вилсон ²1995: D. Sperber, D. Wilson, *D. Relevance: Communication and cognition*, Blackwell Publishing
- Табороши 2006: С. Табороши, „Језик у праву: Језик права и правнички језик“, у: М. Мићовић (ред.), *Право и језик*, Крагујевац : Правни факултет, Институт за правне и друштвене науке, 29–41.
- Тирзма 2005: Tiersma, P. Some Myths About Legal Language. *Journal of Law, Culture and Humanities*, November 2005. Social Science Research Network. 06.03.2013.
- Тирзма 2010: Tiersma, P. The Origins of Legal Language. *Oxford Handbook on Language and Law*, October 20, 2010. Social Science Research Network. 06.03.2013.
- Тошовић 2002: Б. Тошовић, *Функционални стилови*, Београд: Београдска књига.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

81(082)
82.09(082)
02(082)

НАУЧНИ скуп Наука и евроинтеграције (2015 ; Пале)

Наука и евроинтеграције : зборник радова са научног скупа
(Пале, 22 - 24. мај 2015) / [главни уредник Драга Мاستиловић ;
одговорни уредник Марија Летић]. - Источно Сарајево :
Филозофски факултет, 2016 (Бања Лука : Comesgrafika). - 484 стр. :
граф. прикази, табеле ; 24 cm. - (Посебна издања Научни скупови ;
књ. 10. том 2)

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. -
Библиографија уз сваки рад. - Summary.

ISBN 978-99938-47-78-6

COBISS.RS-ID 5843480